

CHOLPON'UN "TUFAN" ŞİİRİ HAKINDA
(*Anadolu'nun muzaffer ordularına yazdığı şiir*)

Gulnoz Sattorova

Dr. Özbekistan Cumhuriyeti Bilimler Akademisi
Özbek Dili, Edebiyatı ve Folkloru Enstitüsü
E-mail: noza1969@mail.ru

<https://doi.org/10.59849/iscapltmt.2024.16>

Özet. Bu makale, yirminci yüzyılın ilk yarısında Türk halklarının hayatında meydana gelen sosyo-politik olayları ve bu olayların Çolpon'un eserine etkisini ele almaktadır. 1910-1920 yıllarında modern Özbek edebiyatının gelişiminin de modern Türk edebiyatı ve basınından etkilendiği bir sır değildir. Türk dünyasında saldırganlığın ve adaletsizliğin kol gezdiği bir dönemde, yirminci yüzyılın başlarında Anadolu'daki Türk ordusunun işgalcilerine karşı mücadele çağrısında bulunan "Tufan" şiirini yazdı. Makale bununla ilgilidir.

Anahtar kelimeler: bağımsızlık, özerklik, marş, sır, basın, edebiyat, Türk halkları

On Cholpon's poem "The flood"
(*A poem he wrote to the victorious armies of Anatolia*)

Gulnoz Sattorova

Doctor of Philology
Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan, Uzbekistan
Institute of Uzbek Language, Literature and Folklore
E-mail: noza1969@mail.ru

Abstract. The article examines the socio-political events that took place in the lives of Turkic peoples during the first half of the twentieth century and analyzes their influence on the works of Cholpon. It is well known that during the years 1910-1920, the development of modern Uzbek literature was significantly influenced by modern Turkish literature and the press. In an era marked by aggression and injustice across the Turkic world, Cholpon composed the poem Tufan, calling upon the Turkish army in Anatolia to resist the invaders at the beginning of the twentieth century. This article focuses on that context.

Keywords: independence, autonomy, anthem, secret, press, literature, Turkic peoples

Artık milli uyanış dönemi dediğimiz geçen yüzyılın başında Türkistan'ın sosyal hayatını, yıllardır sağlam bir baraj olan Asov Nehri'nin hızlı akışıyla karşılaştırmak istiyoruz. Ne de olsa, içindeki gücün zahiri tecellisi olan bu yoğunluk, keskin gözlü halk oğullarının kalplerindeki asırlık umutları güçlendirmiş ve onları büyük hedeflere sevk etmiştir. Bir milletin tarihi kaderini belirleyen dönemin her günü, böyle bir zamanda vicdanlı insanların hayatın şiddetli akışından uzak durmalarının imkansız olduğu bir asırdır. Bu, özellikle yaratıklara dokunan bir şey. Böyle zamanlarda yaşayan sanatçılar için, sanki toplumdaki değişimlerle birlikte kalpleri atıyormuş gibi, kişilik ve sosyallik sınırları yok gibi görünüyor. Yaratıcı dönemin toplumsal yaşamın bir barometresi haline geldiği söylenebilir: çağdaşlarını yarının hava durumu, fırtınalı ve güneşli günler hakkında uyarmayı görev sayar. Elbette günümüzün zirvesinden hareketle yaratıcılıklarını farklı değerlendirebiliriz. Bazılarımız, "Bundan dolayı eserlerinin çoğu zamana yenik düşmedi" diyebilir. Ama bir düşünelim, kendimizi onların yerine koyalım. Bu sanatçılar için iki farklı yol vardı: Ebedi temalara dokunarak

sonsuz kədərli sənətlər yaratmaq ya da günün güncəl problemlərinə cavab verərək vətən, Anavatan'ın gələcəsinə töhfə vermək. Eyni seçim söz mövzusu olduğunda, yaradıcılarımızın çoxu, hətta ən yetenekliləri belə, bütün potensiallarını ikincil bir hədəfə çevirdi. Bu özverili yaradıcılardan biri də şübhəsiz Abdülhamid Çolpan'dır.

Çolpan 1893-cü ildə Türkiyənin Fergana (Bugünkü Özbəkistan) vilayətinə bağlı olan Andican kəndində doğulmuşdur. Gerçek adı Abdülhamit Süleyman'dır. Çolpan (Tan Yıldızı) onun təxəllüsüdür.

Çolpan Cədit dövrünün ən mühüm şairidir. Həm mədrəsədə həm Rus məktəbində təhsil almışdır. Görmüş; Arapça, Farsça, Rusça və İngilizcə öyrənmişdir. Məvlana, Sadi, Hafiz, Həyyam, Nəvayi, Füzuli kimi Türkiyə və İslam klassiklərini oxumuşdur. Dövrün digər cəditçiləri kimi Osmanlı, Kazan, Azərbaycan Türkiyə ədəbiyyatlarını yaxından izləmişdir. Türkiyədən Təvfik Fikret, Cənab Şahabəttin, Məhəmməd Emin, Ziya Gökalp, Məhəmməd Akif kimi şair və yazarları yaxından tanımışdır.

Çolpan, milli məsələlər yanında sosial bəhrələri də işləmişdir. Kazan Türkiyə Məhəmməd Cəfərov kimi Türkiyə İstiqlal Savaşı'nı gönüldən dəstəkləyən və bu məqsədlə şeirlər yazan bir Türkiyə evladı da Abdülhamid Süleyman Çolpan'dır. Çolpan'ın gənclik illəri Rusiyadakı çalqantıların zirvəyə yüksəldiyi bir vətənə rastlar. I. Bolşevik ihtilalində daha uşaq yaşda olan Çolpan; 1917 kommünist qiyamına və bu sırada ortaya çıxan bolşevizm tərəfdarlarıyla, tam bağımsızlıq yanlılarının mübarizəsinə şahid oldu. İlk ciddi işləri də kommünizmdən sonra gerçəkləşdi. Eserlərində Türkiyə insanının duyğularına və vəziyyətinə tərcümənlik etmişdir. Təhdidlərə və baskılara boyun əymədən ən yaxşı üçün çalışmışdır.

O yinə bir şeirində Türkiyənin üzərinə nə qədər kəbəsin düşdüyünü;

*“Gözəl Türkiyə sənə nə oldu?
Səbəb vaxtsız, küllərin qaldı”,*

deyər anlatırdı. İstifadə etdiyi dil sadə, şeir texniki özgüdü. Çolpan'ı hər kəs zövqlə oxuyurdu. Baskıcı rejimin təmsilçiləri belə Çolpan'ın sənət gücünə heyran qalırdılar. Nə var ki, Çolpan bir rejim şairi deyildi! Aksinə o, xalqın şeirin güclü qanadlarına bəndirir, özgür göklərdə dolaşdırırdı. Sovyet rejiminin propaganda məsalları qarşısında o, katı, sadə gerçəklərə işarət edirdi. Çolpan rejim üçün təhlükəli idi.

1920-ci illərdə Türkiyə Türklərinin emperyalizmə qarşı verdiyi savaşı da yaxından izləyən Abdülhamid Çolpan, Türkiyə milliyətçilərinin yaxşı tanıdığı Elbette Türkiyə dünyası ədəbiyyatlarında bu nümunələri çoxaltmaq mümkündür. Mühüm olan tarix insanlıq tarixinə bənd bir millətin insanların fərqli coğrafiyalarda yaşamasına baxmayaraq birləşdikləri “kollektiv ruhtur”. Bu ruh, bağımsızlıq mübarizəsi verən Anadolu Türklərinə mənəvi bir dəstəkdir.

Sağladığı, eyni dilin fərqli coğrafiyalarda fərqli qollarından bəsləndiyi və eyni mədəniyyət dərəcəsinə çatdığı kimi eyni zamanda bir vətən ümumi məqamını və ümumi sahəsini ortaya çıxarır.

Çolpan, şeirini Anadolu'nun müzəffər ordularına ithaf edir; “Məsak-ı Milli” sərhədlərinin fəthinə qədər bu soylu baş qaldırışın davamını öyrətdi. Bağımsızlığını itirən millətlərin uşaqları, onu işğal edən qoşunların qəzəbləri altında ezilməyə məhkumdur... Onlar insanların qanını damla damla içirlər. Bu vəziyyətdən qurtulmanın tək qərarı isə bağımsızlıq mübarizəsidir...

Z. Validi'nin xatirələrində Çolpan'ın o dövrdəki siyasi və sosial fəaliyyəti haqqında bəzi sətirlər var. Əsasən Şubat Dövrü'nün ilk günlərinə atıfda qeyd olunan şünləri yazdı: “Sadıq, səmimi dostlar tapdım. Şair Çolpan, Türkiyə xalqının oy haqqı üçün verdiyimiz mübarizəni anlatan gözəl bir dastan yazdı.” Z. Validi'nin bu sözlərində qeyd olunan dastan, vətənin yayımlanmadığı üçün əsasən bizə çatmamışdır. Amma toplanılarda mitinglərdə oxundu.

Türkiyə dünyasında saldırganlığın və ədalətsizliyin yaygın olduğu bir dövrdə, XX yüz ilin 20 illərin əvvəlində Anadolu'dakı Türkiyə qoşunlarının işğalçılara qarşı mübarizə çağırışında qeyd olunan “Tufan” şeirini yazdı. “Anadolu Köyü'nün Müzəffər Ordularına” başlıqlı şeir bu dirlərlə başlayır:

*“Ey İnönü, ey Sakarya, ey istiklâl erleri,
Yürü mazlumlar tufanının öç alguçı selleri”,*

diyerek Türkiye Türklerinin yanında olduğunu açıqça dile getirmiştir. Bu şiiri ile diğer milliyetçi yazı ve sözlerinden dolayı birçok kez yargılanarak, hapsedildi.

Çolpan, şiirini Anadolu'nun muzaffer ordularına ithaf eder; “Misak-ı Milli” sınırlarının fethine kadar bu soylu baş kaldırışın devamını öğütler. Bağımsızlığını kaybeden milletlerin çocukları, onu işgal eden askerlerin çizmeleri altında ezilmeye mahkûmdur... Onlar İnsanların kanını damla damla içerler. Bu durumdan kurtulmanın tek çaresi ise bağımsızlık mücadelesidir... Çolpan bu şiirle Türk askerine manevi destek verdi

2018 yıl Türkiye Cumhurbaşkanı konuşmasına Özbekistan Cumhuriyeti Âli Meclisi Senato ve Yasama Meclisi üyeleri huzurunda yaptığı konuşmasında Özbek şairli Erkin Voxidov'un “O'zbekim” şiiri ile başladı ve Cholpon'un “Tufan” şiiri ile sona erdi. Özbek halkının zengin tarihi mirasını, büyük geleceğini şiir aracılığıyla dile getirdi. Bu, milletin tarihine saygının, büyük geleceğe olan güvenin bir işareti.

Türkiye Cumhurbaşkanı, iki ülke arasındaki kültürel, tarihi ve kardeşlik bağlarının 1920'lerin başında Türk birliklerinin Anadolu'daki işgalcilere karşı zafer kazanmasında önemli bir rol oynadığını söyledi. “Siirinden sıcak satırlar okuyun, dedi başkan

“Anadolu köyünün muzaffer ordularına” başlıklı şiir şu dizelerle başlamaktadır:

*Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklâl Erleri
Milli Misak alıngaça toktalmasdan ilgeri!*

Kardeş Türk halkının “cennet gibi toprağı”nın kurtların ayakları altında olmasından rahatsız olan ve sesi “haksız gürültüler, ulumalar altında” çıkan şair, kendilerini medeni olarak nitelendirse de gerçekte işgalcilerin açgözlülüğü cellattan farksızdı bunu acımasız satırlarda ortaya koyuyor. Cholpon böylece ülkesini de işgal eden işgalcilerin eylemlerini ifade eder.

*Seni kimin yaşatmayacağını biliyoruz,
Senin kanını kimin içeceğini biliyoruz,
Uysal bir kavmi kimin sevmeyeceğini biliyoruz,
Kimin toprak uğrunda insanlık uğrunda can vereceğini biliyoruz.*

Türkiye Cumhurbaşkanı, “Tufan” şiirinde iki kardeş halkın sömürgeciliğin ve saldırganlığın zincirlerini kırdığını, kaderleri ve özgür yaşamları için savaştığını kabul ediyor, sözlerinin teyidi gibiydi.

*Bilmezler ki, toprak için insanlıktan geçerler.
Bilmezler ki, siz yoksullar son anda,
Böyle zalim düşmanların elinde,
Sonsuza kadar tutsak ve köle olmamak için
İstemeyerek elinize silah aldınız.
Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklâl erleri,
Yürü mazlum tufanının öç alguçı selleri...*

Özbek edebiyat tarihinde “halkı uyandıran şair” olarak değerli bir yere sahip olan bu şiirdeki Çolpan'un vatansever ruhunun neredeyse bir asırdır kardeş Türk halkının kalbinde yasiyor.

“Turkiston” gazetası, 1922 yil, 13 sentyabr.

TUFAN

Süleyman Çolpan

Tufan (Özbek Türkçesi: Tofan) şiiri, Özbekistanlı şair
Süleyman Çolpan tarafından Türk Kurtuluş Savaşı yıllarında yazılmıştır.

Türkçe	Özbekçe latin	Özbekçe kiril
Tufan (Anadolu Kışlağının Muzaffer Ordularına) Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklâl Erleri Milli Misak alıngança toktalmasdan ilgeri! Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklâl Erleri, Misak-ı Millî'ye kadar durmadan ileri. Bilmezler ki, cennet gibi toprağınız düşmanın Bebekleri bile çiğneyen ayakları altında! Bilmezler ki, sesiniz; haksız işgalcilerin, İnsafsızca şamata ve saldırıları altında! Bilmezler ki, “medeniyet beşiği”nde oturan Cellâtların bütün açgözleri ve hırsları sizlerde; Bilmezler ki, hürriyet diyerek gürültü koparan, Kurtların aç gözleri altın dolu yerlerde. Bilmezler ki, onlar sizi yaşamaya koymazlar, Bilmezler ki, kanınızı damla damla içerler. Bilmezler ki, onlar sakın halkı hiç sevmezler, Bilmezler ki, toprak için insanlıktan geçerler. Bilmezler ki, siz yoksullar son anda, Böyle zalim düşmanların elinde,	To'fon (Anado'li qishlog'ining muzaffar o'rdalariga) Ey Inonu, ey Sakariya, ey istiqlol erlari, Milliy Misaq olingancha to'xtalmasdan ilgari! Bilamiz, kim jannat kabi tuprog'ingiz yovlarning Go'daklarni yastag'uchi oyoqlari ostida. Bilamiz, kim tovushingiz haqsiz chiqqan davlarning, Insofsizcha shovqinlarning, xurushlarning pastida. Bilamiz, kim “madaniyat” beshigida o'lturgan Jallodlarning butun ta'ma va hislari sizlarda. Bilamiz, kim “ozodlik” deb shovqin qilgan, baqirg'an Bo'rilarning och ko'zlari, oltin to'la yerlarda. Bilamiz, kim unlar sizni yashamoqqa qo'ymaylar, Bilamiz, kim qoningizni tomchi- tomchi ichalar, Bilamiz, kim unlar sira yuvosh xalqni sevmaylar, Bilamiz, kim tuproq uchun insonliqdan kechalar. Bilamiz, kim siz yo'qsullar so'ng chog'da Shunday yomon dushmanlarning qo'lida Mangu asir, mangu tutqun bo'lishni Istamasdan qo'lga yarog' oldingiz.	ТЎФОН (Анадўли Қишлоғининг Музаффар Ўрдаларига) Эй Инону, эй Сакария, эй истиклол эрлари, Миллий Мисақ олинганча тўхталмасдан илгари! Биламиз, ким жаннат каби тупроғингиз ёвларнинг Гўдакларни ястағучи оёқлари остида. Биламиз, ким товушингиз ҳақсиз чиққан давларнинг, Инсофсизча шовқинларнинг, хурушларнинг пастида. Биламиз, ким “маданият” бешигида ўлтурган Жаллодларнинг бутун таъма ва ҳислари сизларда. Биламиз, ким “озодлик” деб шовқин қилган, бақирған Бўриларнинг оч кўзлари, олтин тўла ерларда. Биламиз, ким унлар сизни яшамоққа қўймайлар, Биламиз, ким қонингизни томчи- томчи ичалар, Биламиз, ким унлар сира ювош халқни севмайлар, Биламиз, ким тупроқ учун инсонлиқдан кечалар. Биламиз, ким сиз йўқсуллар сўнг чоғда Шундай ёмон душманларнинг қўлида Мангу асир, мангу тутқун бўлишни Истамасдан қўлга яроғ олдингиз. Биламиз, ким қатор-қатор қишлоқлар

Sonsuza kadar tutsak ve köle olmamak için İstemeyerek elinize silah aldınız. Ey İnönü, ey Sakarya, ey İstiklal erleri, Yürü mazlum tufanının öç alguçı selleri...	Bilamiz, kim qator-qator qishloqlar Sinasiya non to'ldirg'an tuproqlar, O't ichinda, shuning uchun o'lishni Ortiq ko'rub, jonni o'tqa soldingiz. Jonni qong'a –o'qqa o'tqa soldingiz. Faqat bu kun totli bir o'ch oldingiz, Yana bir qo'r tarixlarda qoldingiz! Ey istiqlool, ey Saqariya, ey Inonu erlari, Yur, mazlumlal to'fonining o'ch olg'uchi sellari!	Синасига нон тўлдирган тупроқлар, Ўт ичинда, шунинг учун ўлишни Ортиқ кўруб, жонни ўтқа солдингиз. Жонни қонға –ўққа ўтқа солдингиз. Фақат бу кун тотли бир ўч олдингиз, Яна бир қўр тарихларда қолдингиз! Эй истиклол, эй Сақария, эй Инону эрлари, Юр, мазлумлар тўфонининг ўч олғучи селлари!
---	---	---

Kaynaklar:

1. Karimov N. Cho'lpon. Ma'rifiy roman. – Toshkent: Sharq, 2003
2. Quronov D. Cho'lpon she'riyati. – Toshkent: 2012
3. "Turkiston" gazetasi, 1922 yil, 13 sentyabr